

УДК 338.434

*М. О. Сичова,**к. е. н., доцент**Н. О. Шевченко,**к. е. н., доцент, Дніпропетровський державний аграрний університет*

ОБНОВЛЕННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ МЕХАНІЗМ ФІНАНСОВОГО ЛІЗИНГУ

У роботі розглянуто проблеми оновлення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств України, проаналізовано обсяги поставки техніки на умовах фінансового лізингу та фінансування цієї програми за рахунок державних коштів.

Ключові слова: державна підтримка АПК, фінансовий лізинг, технічна оснащеність сільського господарства, державний бюджет, бюджетні виплати, диспаритет цін.

ВСТУП

У 2009 році залишається актуальною проблема забезпечення сільськогосподарських підприємств основними технічними засобами. Кількість техніки зменшується. Майже припинилися процеси відтворення і оновлення матеріально-технічної бази на селі. У такій ситуації сільськогосподарські підприємства вимушені залучати сторонні організації для виконання основних технологічних операцій. Поступово знижуються обсяги надходжень для поновлення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств. У зв'язку з щорічним зменшенням кількісного складу машинно-тракторного парку та його балансової вартості у сільськогосподарських підприємств зменшуються можливості використання амортизаційних відрахувань для оновлення основних засобів.

В останні роки в розвинутих країнах світу набуває дедалі ширшого розвитку забезпечення сільськогосподарського виробництва технічними засобами на лізинговій основі. Наприкінці 90-х років минулого століття Україна також почала розглядати лізинг як спосіб оновлення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств.

РЕЗУЛЬТАТИ

В Україні продовжується тенденція щодо зменшення рівня технічного забезпечення сільськогосподарського виробництва і уже наближається до

критичної межі. На сьогоднішній день основними сільськогосподарськими машинами аграрні підприємства забезпечені на 40—60 відсотків. Понад 90 відсотків з них відпрацювало свій амортизаційний термін.

Наявне матеріально-технічне оснащення не дає сільгосптоваровиробникам своєчасно і в повному обсязі виконувати агротехнічні операції. Наприклад, технічні можливості наявного парку зернозбиральних комбайнів дають змогу зібрати зернові в оптимальні строки лише на третині площ, на решті — строки збільшуються у 2—3 і більше разів. Як результат — сільське господарство країни щороку недобирає майже третину валового збору врожаю.

Сільськогосподарські товаровиробники для придбання технічних засобів повинні бути платоспроможними, мати необхідні кошти, одержані за рахунок власних прибутків, амортизаційних нагромаджень, кредитних ресурсів комерційних банків, бюджетних надходжень.

Власних ресурсів на оновлення матеріально-технічної бази у сільськогосподарських виробників не вистачає. У зв'язку з щорічним зменшенням кількісного складу машинно-тракторного парку та його балансової вартості знижуються можливості використання амортизаційних відрахувань.

Складну ситуацію погіршує також стан вітчизняного сільгоспмашинобудування. Через відсутність у підприємств цієї сфери новітніх тех-

нологій виробництва, брак обігових коштів, зупинку оновлення основних фондів підприємств в умовах фінансової кризи скорочується виробництво вкрай необхідних селу техніки і обладнання.

Одним із дієвих заходів державної підтримки в оновленні матеріально-технічної бази як для сільгосптоваровиробника, так і вітчизняного сільгоспмашинобудування, а також зниженні тиску світової фінансової кризи, є фінансовий лізинг. Це стає своєрідним виручальником для підприємств, які прагнуть модернізувати виробництво, скористатися новітніми технологіями.

Державна підтримка вітчизняного виробника сільськогосподарської техніки має йти не шляхом штучного здешевлення їх продукції, а через заохочення інвестицій у переоснащення сучасним обладнанням і технологіями для значного підвищення якості продукції. Цього вимагає і СОТ, членом якої стала Україна. Сприятливим є й той факт, що показники державного бюджету стосовно закупівлі техніки на умовах фінансового лізингу відповідають вимогам СОТ щодо трансформації бюджетної програми з метою переведення їх із "жовтої" до "зеленої" скриньки.

Всі сторони, які задіяні в лізингових операціях, залишаються у виграві: держава — через три-сім років повністю повертає інвестовані з держбюджету кошти; вітчизняні виробники сільгосптехніки — після відправки своєї продукції одразу одержують фінансові ресурси для відтворення виробництва в повному обсязі; аграрії — отримують нову техніку в кредит на три-сім років зі сплатою 22 відсотків першого внеску від загальної вартості машини. В середньому це становить 3,2 відсотки на рік, що в декілька разів менше фактичних рівнів інфляції.

Лізинг — це економічна категорія, яка здебільшого тлумачиться як довгострокова оренда тракторів, зернозбиральних комбайнів, інших видів сільськогосподарських машин, транспортних засобів тощо.

У перекладі "лізинг" означає — "оренда". У сучасному розумінні, це форма інвестування капіталу у вигляді довгострокової оренди технічних засобів, умови якої обумовлені лізинговою угодою. Різні форми лізингу відомі у світі ще з початку ХХ сторіччя. Однак широкого використання вони не знаходили, доки на початку 60-х років більшість промислово розвинутих країн не зазнала відчутного спаду попиту на виробниче обладнання й машини. У виробників машин виникли проблеми зі збутом виготовленої продукції, у банківській сфері — з розміщенням кредитів. Для урядів таких країн постала проблема інтенсифікації розвитку економіки через оновлення виробничих фондів. Треба віддати належне хисту виробників

Таблиця 1. Фінансування програми фінансового лізингу сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва, млн грн.

Роки	Передбачено державним бюджетом	Фактично поставлено	Фактичне поставлено до передбачено, %
2001	2784,9	170,8	6,1
2002	722,9	59,4	8,2
2003	311,0	182,9	58,8
2004	357,0	362,0	101,4
2005	232,8	127,2	54,6
2006	188,0	163,9	87,2
2007	270,0	204,5	75,7
2008	233,0	185,7	79,7
Всього	5099,6	1456,4	28,6

машин, фінансистів та урядовцям промислово розвинутих країн. Ними були створені сприятливі умови для лізингової діяльності. З початку 60-х років минулого століття темпи нарощування обсягів лізингових операцій почали неухильно збільшуватись і у 70-х роках прирости обсягів лізингових операцій у грошовому виразі сягали 20 відсотків щорічно. На початку 80-х років нараховувалось уже понад 700 міжнародних лізингових компаній, які працювали у 56 країнах. У всіх розвинутих країнах державне регулювання було спрямоване на створення загальногосподарського клімату заохочення до оновлення основних фондів фірм, які впроваджували сучасні види обладнання через лізингові операції.

За змістом і сутністю визначення лізингу має багатоваріантний характер, з розглядом окремих складових цього соціально-економічного явища — оренди, кредиту, інвестицій. Тобто лізинг необхідно розглядати як можливість забезпечення безперервності відтворювального процесу або забезпечення відтворення основного капіталу в натуральній формі.

Розвинуті ринкові країни в періоди кризових явищ в аграрному секторі економіки широко використовували і використовують лізингові відносини з метою створення необхідного технічного потенціалу для високоефективного виробництва. Україна також стала на шлях використання лізингових відносин у забезпеченні технікою сільськогосподарських товаровиробників.

В Україні розвиток агролізингової діяльності бере початок з 1997 року, коли виникло кілька її організаційних форм. У 1999 р. на основі Постанови Кабінету Міністрів України "Про заходи щодо забезпечення діяльності державного лізингового підприємства "Украгролізинг" були визначені основний зміст та організація державних агролізингових операцій, формування територіальної мережі лізингодавців.

За період з 1998 по 2008 роки сільськогосподарським товаровиробникам нашої країни "Украгролізингу" поставлено 20,5 тисячі одиниць техніки на суму 1 665 млн гривень. У тому числі — 6 226 тракторів, 782 зернозбиральних комбайна, 9 802 одиниці ґрунтообробної та посівної техніки, понад 2 700 одиниць іншої техніки та обладнання.

Таблиця 2. Поставка сільськогосподарської техніки на умовах фінансового лізингу в 1998—2008 роках, тис. грн.

Назва групи	1998–2002 рр.		2003–2008 рр.		Всього	
	кіль-ть	на суму	кіль-ть	на суму	кіль-ть	на суму
Трактори	3971	288487,4	2229	267724,5	6200	556211,9
Зернозбиральні комбайни	455	140530,7	610	378759,8	1065	519290,5
Ґрунтообробна та посівна техніка	5750	92171,8	4052	141597,2	9802	233769,0
Інші види техніки	1018	58322,1	2245	276949,6	3263	335271,7
Разом	11194	579512,0	9136	1065031,1	20330	1644543,1

Ще одна організаційна форма була визначена Указом Президента України в лютому 2001 року "Про невідкладні заходи щодо дальшого розвитку лізингу в аграрному секторі економіки" у вигляді Національної акціонерної компанії "Укragролізинг".

Сьогодні НАК "Укragролізинг" пропонує аграріям надійну і порівняно недорогу техніку. А вже в найближчій перспективі візьме на себе ще одну вкрай важливу послугу: на базі машин та обладнання вітчизняного виробництва пропонуватиме селянам на умовах фінансового лізингу сучасні технології, пов'язані з обробіткою ґрунту, внесенням добрив і засобів захисту рослин, які розроблені в Україні й успішно конкурують з імпортними аналогами.

У лізинговій діяльності функціонують три суб'єкти — виробник технічних засобів, який має реалізувати їх з одержанням повної вартості, лізингодавець як посередник між споживачем і виробником, і споживач, який не має коштів на придбання техніки.

Виробники технічних засобів зацікавлені у розвитку лізингу як засобу реалізації своєї продукції, лізингодавці — у прискоренні повернення інвестиційного капіталу, товаровиробники сільськогосподарської продукції — в оновленні матеріально-технічної бази без великих разових виплат.

Лізингова діяльність, яку підтримує держава, спрямована на оновлення матеріально-ресурсного потенціалу, на розвиток конкурентоспроможного сільськогосподарського виробництва.

Державна підтримка технічного забезпечення аграрного сектору економіки України здійснюється через фінансування з державного бюджету придбання вітчизняної техніки і обладнання для агропромислового комплексу на умовах фінансового лізингу через НАК "Укragролізинг". Попит на їх послуги достатньо високий. На надання аграріям сільськогосподарської техніки на умовах фінансового лізингу на початку 2009 року було передбачено виділити 153 млн гривень бюджетних коштів, а у березні цю суму збільшено ще на 420 мільйонів зі стабілізаційного фонду. Але й цього недостатньо, так, до початку весняно-польових робіт поточного року аграріями було замовлено 11 тисяч одиниць техніки на 862 млн грн. Однією з найбільш складних проблем виходу аграрного сек-

тора економіки з кризового стану залишається забезпечення технологічної потреби виробництва сільськогосподарської продукції сучасними технічними засобами механізації виробничих процесів. При умові виконання замовлення оновлення існуючої техніки склало б: тракторів — 4%, ґрунтообробної та посівної техніки — 10% від технологічної потреби.

Для покращення стану з технічним забезпеченням держбюджетом були передбачені кошти на заходи по операціях фінансового лізингу вітчизняної сільськогосподарської техніки.

В 2001 році, після Указу Президента України "Про невідкладні заходи щодо дальшого розвитку лізингу в аграрному секторі економіки", державним бюджетом було передбачено виділити на програму фінансового лізингу 2784,9 млн грн. Але ця програма була виконана тільки на 6,1%. Аналогічна ситуація зберігалася і в 2002 році. Переломним роком у реалізації цієї програми став 2003 рік, в якому фактичні поставки склали 58,8% до передбачених. Більш того, у 2004 році фактичні поставки перевищили передбачені на 1,4%, і в наступні роки тенденція по виконанню програми фінансового лізингу має позитивний напрямок.

За одинадцять років існування даної державної програми сільськогосподарські товаровиробники одержали більше 20 тис. одиниць різноманітної сільськогосподарської техніки на суму близько 1,6 млрд гривень. Взагалі на оновлення цієї техніки потрібно щорічно близько 22 млрд грн., а фактичне придбання в останні три роки не перевищує 3—8 млрд грн., в тому числі поставка сільськогосподарської техніки на умовах фінансового лізингу складала близько 0,5 млрд гривень (обсяги інвестицій по лізингових схемах в розвинених країнах становлять більше 50% від загальних капіталовкладень).

Таким чином, застосування агролізингу і розвиток агролізингової діяльності в сільському господарстві є обнадійливим засобом подолання кризової ситуації в оновленні матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств.

Література:

1. Закон України про державну підтримку сільського господарства України // *Голос України*. — 2004. — 7 верес. — № 165 (3415).
2. Економічні аспекти державної технічної політики в агропромисловому комплексі / Я.К. Бідоусько, М.Я. Дем'яненко, В.О. Питулько, В.Л. Товстопят — К.: ННЦ ІАЕ, 2005. — 134 с.
3. Шебанін В.С. Системне оновлення і розвиток матеріально-ресурсного потенціалу сільського господарства. — К.: ННЦ ІАЕ, 2005. — 276 с.

Стаття надійшла до редакції 19.05.2009 р.